

Strasbourg, 3 grudnia 2020 r.

CommDH(2020)27
[Wer. oryg. w j. ang.](#)

Memorandum na temat stygmatyzacji osób LGBTI w Polsce

Wprowadzenie

1. Niniejsze memorandum Komisarz Praw Człowieka Rady Europy (dalej zwanej „Komisarzem”) dotyczy pewnych aspektów sytuacji lesbijek, gejów, osób biseksualnych, transpłciowych i interpłciowych (LGBTI) w Polsce.¹ Powstał on w reakcji na pojawiające się powszechnie w ostatnich latach w Polsce zjawisko stygmatyzacji oraz wypowiedzi skierowanych przeciwko osobom LGBTI, między innymi ze strony polityków, urzędników państwowych, liderów opinii i innych ważnych instytucji i postaci w społeczeństwie, w związku z czym na te aspekty położono tu szczególny nacisk.
2. Memorandum oparto na działaniach Komisarz na rzecz ochrony [praw człowieka osób LGBTI](#) we wszystkich państwach członkowskich Rady Europy. Oparto się również na wcześniejszych działaniach Komisarz dotyczących w szczególności Polski, zwłaszcza na [raporcie](#) z czerwca 2019 r. po wizycie Komisarz w Polsce w marcu 2019 r., a także na dalszym monitorowaniu sytuacji osób LGBTI w Polsce, w związku z którą Komisarz wielokrotnie już wyrażała publicznie swe zaniepokojenie.²
3. Kluczowym elementem w przygotowaniu memorandum były prowadzone przez internet konsultacje z polskimi władzami, krajowymi instytucjami praw człowieka oraz organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz praw osób LGBTI, które odbyły się w dniach od 12 do 23 października 2020 r. Komisarz miała okazję rozmawiać między innymi z panią Anną Schmidt – pełnomocnikiem rządu ds. równego traktowania, panem Marcinem Warchołem – sekretarzem stanu oraz panem Marcinem Romanowskim – podsekretarzem stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości, panem generałem Jarosławem Szymczykiem – komendantem głównym policji, a także panem Adamem Bodnarem – Rzecznikiem Praw Obywatelskich. Komisarz pragnie podziękować polskim władzom w Strasburgu i w Warszawie za pomoc w organizacji i przebiegu spotkań z przedstawicielami władz. Komisarz wyraża wdzięczność pod adresem wszystkich osób, z którymi rozmawiała w Polsce i które podzieliły się z nią swoimi opiniami, wiedzą i informacjami.
4. Memorandum otwierają uwagi dotyczące ogólnej sytuacji osób LGBTI w Polsce, zarówno z perspektywy opinii publicznej, jak i tendencji oraz luk w ramach prawnych (część I). Następnie szczegółowo omówione zostaną najbardziej uderzające przykłady stygmatyzacji oraz wypowiedzi skierowanych przeciwko osobom LGBTI ze strony polityków, urzędników państwowych, liderów opinii i innych ważnych instytucji i postaci w społeczeństwie (część II). W memorandum opisano również działania organów ścigania, w tym traktowanie osób i aktywistów LGBTI, a także sytuację związaną z marszami równości (część III). Każdą część zamykają wnioski Komisarz oraz rekomendacje.

I. Ogólna sytuacja osób LGBTI w Polsce

a. Opinia publiczna i tendencje

¹ W niniejszym memorandum zastosowano inkluzywny skrót „LGBTI” z wyjątkiem odniesień do konkretnych dokumentów, cytatów lub zdarzeń, w których użyto innego skrótu, jak „LGBT” lub „LGBT+”.

² Zob. np. [tweet](#) Komisarz z dnia 12 października 2018 r., [komunikat prasowy](#) Komisarz z dnia 15 marca 2019 r. po jej wizycie w Polsce oraz [oświadczenie](#) Komisarz z dnia 15 maja 2020 r., „Hate mongering against LGBTI people has no place in today's Europe”.

5. Stygmatyzacja osób LGBTI w Polsce stanowi długotrwały problem. Homofobiczne wypowiedzi ważnych postaci publicznych, tworzące atmosferę nienawiści i nietolerancji, należały już w 2007 r. do najważniejszych obszarów problematycznych wskazanych w memorandum poprzedniego Komisarza skierowanym do polskiego rządu.³
6. Chociaż nastawienie polskiego społeczeństwa do osób LGBTI stopniowo się poprawiało w ciągu ostatniej dekady, to w ostatnich latach nastąpiła niepokojąca zmiana na gorsze. Jak wynika z badań opinii publicznej opublikowanych w 2019 r. przez Centrum Badań Opinii Społecznej (CBOS), choć akceptacja społeczna wobec homoseksualności powoli wzrastała przez wiele lat aż do 2017 r., to od tej pory zmalała.⁴ W ostatnich latach, a konkretnie w 2020 r. Polska spadła na 42 miejsce w „tęczowym indeksie” publikowanym dorocznie przez organizację International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA-Europe), który odzwierciedla poziom poszanowania praw człowieka osób LGBTI w 49 krajach europejskich.⁵ Jeszcze w 2015 r. Polska plasowała się w tym zestawieniu na 33 pozycji, a obecnie ma najgorszy wynik z wszystkich krajów Unii Europejskiej (UE). Według przeprowadzonego w [2019 r. badania](#) Agencji Praw Podstawowych UE⁶, aż 68% respondentów LGBTI z Polski (zdecydowanie najwyższy odsetek wśród wszystkich krajów UE) uważa, że uprzedzenia i nietolerancja wobec osób LGBTI w Polsce wzrosły w ciągu ostatnich pięciu lat.⁷ W tym samym badaniu ankietowym wśród osób LGBTI stwierdzono, że wśród ówczesnych 28 państw członkowskich UE to właśnie w Polsce (oraz w Rumunii) największy jest udział respondentów zgłaszających motywowane nienawiścią napaści fizyczne lub seksualne wobec osób LGBTI, a ponadto najwięcej respondentów (79%) unika niektórych miejsc z obawy przed napaścią, pogroźkami lub nękaniami.⁸

b. Ramy prawne i programowe

7. Chociaż Polska nie ratyfikowała ani nie podpisała Protokołu nr 12 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (dalej zwanej „EKPCz”), który wprowadza ogólny zakaz dyskryminacji, to jest związana zakazem dyskryminacji w związku z prawami zagwarantowanymi w EKPCz. Artykuł 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zawiera ogólny zakaz dyskryminacji w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Ustawa w sprawie równego traktowania z 2010 r.⁹ wyraźnie zabrania dyskryminacji ze względu na orientację seksualną, ale – wbrew priorytetowym rekomendacjom Europejskiej Komisji przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI)¹⁰ – nie ze względu na tożsamość płciową. Zgodnie z przepisami polskiego Kodeksu pracy, poszkodowany może dochodzić odszkodowania z powodu dyskryminacji w zatrudnieniu ze względu na orientację seksualną, natomiast przepisy Kodeksu cywilnego umożliwiają dochodzenie zadośćuczynienia pieniężnego i niepieniężnego w związku z naruszeniami „dóbr osobistych”, do których należą cześć, nazwisko i wizerunek.
8. Chociaż przepisy polskiego prawa karnego zawierają ogólne zasady, zgodnie z którymi sądy określając wymiar kary zobowiązane są uwzględnić szczegółową motywację i zachowanie sprawcy, to jednak nie zabraniają one wyraźnie mowy nienawiści ani przestępstw motywowanych nienawiścią ze względu na orientację seksualną lub tożsamość płciową.¹¹ Projekt ustawy wprowadzającej kryminalizację takich czynów został odrzucony w 2016 r. W szczególności przepisy art. 119, art. 256 i art. 257 polskiego Kodeksu karnego, które penalizują

³ Ocena postępów we wdrażaniu rekomendacji Komisarza Praw Człowieka Rady Europy z 2002 r., [memorandum](#), CommDH(2007)13, 20 czerwca 2007 r., pkt 51-57.

⁴ „Stosunek Polaków do związków homoseksualnych”, Centrum Badań Opinii Społecznej (CBOS), [komunikat](#) nr 90/2019, lipiec 2019 r.

⁵ ILGA-Europe, [„Rainbow index”](#), 2019 r.

⁶ „A long way to go for LGBTI equality”, Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, [badanie ankietowe](#), 14 maja 2019 r.

⁷ Tamże. Zob.: Country detail > Poland > Social attitudes and government response > Perception of increase or decrease of prejudice and intolerance against LGBTI people in the past five years.

⁸ Tamże, str. 41.

⁹ Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania.

¹⁰ Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI), [raport](#) nt. Polski, Piąty Cykl Monitorowania, 9 czerwca 2015 r., pkt. 99-100, oraz [Wnioski](#) na temat wdrażania rekomendacji odnośnie do Polski, przyjęte dn. 21 marca 2018 r., opublikowane dn. 15 maja 2018 r.

¹¹ ECRI, [raport](#) w sprawie, op. cit., pkt 27.

stosowanie przemocy i groźby bezprawnej, nawoływanie do nienawiści, publiczne znieważanie oraz naruszenie nietykalności cielesnej osoby lub grupy osób, przewidują szereg niedopuszczalnych przesłanek, jak przynależność narodowa, etniczna, rasowa, wyznaniowa, ale nie orientacja seksualna lub tożsamość płciowa. Wrogie nastawienie do osób LGBTI nie stanowi również w polskim prawie karnym dodatkowej okoliczności obciążającej w przypadku innych rodzajów przestępstw. Podobnie też funkcjonariusze służb ścigania nie są zobowiązani stwierdzić, czy sprawca przestępstwa kierował się motywacją wrogą wobec osób LGBTI, co może prowadzić do pomijania homofobicznego nastawienia będącego podłożem takich przestępstw.¹² Chociaż Zalecenie CM/Rec(2010)5 Komitetu Ministrów Rady Europy w zakresie środków zwalczania dyskryminacji opartej na orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej¹³ przewiduje, że dane osobowe odnoszące się do orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej mogą być zbierane, gdy jest to konieczne dla realizacji szczególnych, zgodnych z prawem i uzasadnionych celów, to komendant główny policji poinformował Komisarz, że polskie przepisy nie pozwalają funkcjonariuszom służb ścigania zbierać informacji o orientacji seksualnej ofiar przestępstw. Analiza orzecznictwa sądów przeprowadzona przez Rzecznika Praw Obywatelskich wskazuje, że choć w niektórych przypadkach skarżącym udało się doprowadzić do zapobieżenia upowszechnianiu treści wrogich wobec osób LGBTI, to jednak sądy zazwyczaj obejmują ochroną wypowiedzi o znamionach homofobicznej mowy nienawiści, które uznają za podlegające wolności słowa.¹⁴

9. W raporcie monitorującym nt. Polski z 2015 r. ECRI zaleca uzupełnienie niedopuszczalnych przesłanek, o których mowa w kilku przepisach Kodeksu karnego, o orientację seksualną i tożsamość płciową.¹⁵ Polska poparła również rekomendacje zgłoszone w 2017 r. w ramach Powszechnego Przeglądu Okresowego, obejmujące m.in. apel o badanie i ściganie przestępstw motywowanych wrogim nastawieniem wobec osób LGBTI jako przestępstw motywowanych nienawiścią oraz o uznanie orientacji seksualnej i tożsamości płciowej za okoliczności obciążające sprawców przestępstw motywowanych nienawiścią.¹⁶ Jednakże projekt ustawy złożony w czerwcu 2020 r. przez grupę posłów opozycji, wprowadzający do odpowiednich przepisów Kodeksu karnego płeć, orientację seksualną, tożsamość płciową i ekspresję płciową jako niedopuszczalne przesłanki, został negatywnie zaopiniowany przez polski rząd.¹⁷
10. W kwestii ram programowych, jak wskazano w raporcie krajowym opublikowanym przez Komisarz w czerwcu 2019 r., Polska nie posiada krajowego planu działań na rzecz równości. Poprzedni Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania, obejmujący lata 2013-2016, wygasł i nie został dotychczas zastąpiony nowym programem. W marcu 2019 r. ówczesny Pełnomocnik Rządu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego i Równego Traktowania poinformował Komisarz, że jego urząd prowadzi ostatni etap prac nad nowym planem. Podczas spotkania przez internet w październiku 2020 r. obecna pełnomocnik rządu poinformowała Komisarz, że nowy krajowy program działań na rzecz równego traktowania obejmujący lata 2021-2030 jest przedmiotem międzyresortowych konsultacji. Pełnomocnik Rządu przewidywała, że program obejmować będzie rozdział poświęcony podnoszeniu świadomości publicznej na temat skutków dyskryminacji i mowy nienawiści ogólnie wobec mniejszości, natomiast nie będzie zawierać części dotyczącej konkretnie osób LGBTI bądź innych szczególnie narażonych grup. Program powstać ma w ścisłej współpracy ze społeczeństwem obywatelskim, organizacjami pozarządowymi oraz opinią publiczną, do których skierowano zaproszenie do składania propozycji.¹⁸
11. Polska nie uznaje prawnie związków osób tej samej płci. W związku z powyższym Komisarz zauważa, że w dniu 20 czerwca 2020 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPCz)

---

¹² „The legal situation of non-heterosexual and transgender persons in Poland”, [synteza raportu](#) Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2019 r., str. 10.

¹³ [Zalecenie](#) CM/Rec(2010)5 w zakresie środków zwalczania dyskryminacji opartej na orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej, przyjęte przez Komitet Ministrów Rady Europy dn. 31 marca 2010 r.

¹⁴ „The legal situation...”, op. cit., str. 11.

¹⁵ ECRI, [raport](#), op. cit., pkt 28.

¹⁶ Rada Praw Człowieka ONZ, Powszechny Przegląd Okresowy – Polska, Trzeci Cykl, [zestawienie rekomendacji](#), maj 2017 r.

¹⁷ Druk nr 465 wraz ze stanowiskiem rządu dostępny jest na [stronie internetowej](#) Sejmu.

¹⁸ Zob. [strona internetowa](#) pełnomocnik rządu ds. równego traktowania.

poinformował polski rząd o kilku skargach złożonych przeciwko Polsce, dotyczących w szczególności braku w przepisach polskiego prawa ram prawnych umożliwiających osobom tej samej płci zawieranie związków małżeńskich bądź też prawne uznanie ich stabilnych związków, a ponadto podnoszących zarzut dyskryminacji ze względu na orientację seksualną. W dniu 30 października 2020 r. Komisarz zgłosiła [obserwacje](#) do niektórych z powyższych spraw.¹⁹

12. Polska nie wprowadziła przepisów umożliwiających formalne uznanie płci danej osoby (w tym wskazania płci oraz imienia i nazwiska) w dokumentach urzędowych (prawne uznanie płci). O ile w praktyce osoby transpłciowe mogą uzyskać prawne uznanie płci na drodze postępowania sądowego, to taka procedura jest długotrwała i uciążliwa, gdyż wymaga wytoczenia przez wnioskodawcę powództwa cywilnego własnym rodzicom. W 2015 r., zgodnie z zaleceniami poprzedniego Komisarza²⁰, polski parlament przyjął ustawę o uzgodnieniu płci, wprowadzającą przejrzyste i dostępne procedury uznania płci. Jednakże ustawa została zawetowana przez Prezydenta RP.

c. Wnioski i rekomendacje

13. Komisarz wyraża zaniepokojenie faktem, że rosnąca do niedawna akceptacja w polskim społeczeństwie dla osób LGBTI i ich praw, o czym świadczą sondaże, wytraciła dynamikę, a nawet jest w odwrocie. Trudno nie łączyć tego zjawiska z promowaniem w społeczeństwie wrogich wobec osób LGBTI nastrojów ze strony urzędników państwowych, o czym mowa jest w dalszej części niniejszego memorandum. Komisarz podkreśla, że gdyby władze wskazały wzór do naśladowania, powstrzymując się od promowania homofobii i publicznie piętnując mowę nienawiści we wszystkich jej postaciach, stanowiłoby to ogromny krok na drodze ku społeczeństwu lepiej dbającemu o przestrzeganie zasad szacunku i tolerancji.
14. W ocenie Komisarz, narastająca nienawistna retoryka co najmniej w części wynika z istniejących luk w ramach prawnych i programowych. Przywołując odpowiednie zalecenia Komitetu Ministrów oraz ECRI, Komisarz wzywa polskie władze do pilnego podjęcia działań zmierzających do odpowiedniego karania – w prawie i w praktyce – mowy nienawiści i przestępstw motywowanych nienawiścią w związku z orientacją seksualną, tożsamością płciową i cechami płciowym²¹, co wymaga również uznania uprzedzeń wobec orientacji seksualnej i tożsamości płciowej za okoliczność obciążającą sprawców przestępstw motywowanych nienawiścią. Ponadto Komisarz wzywa Polskę do nowelizacji przepisów zabraniających dyskryminacji poprzez ich uzupełnienie o tożsamość płciową i cechy płciowe.
15. W szerszym ujęciu Komisarz podkreśla znaczenie podnoszenia świadomości w zwalczaniu homofobii i transfobii, w przełamywaniu pospolitych mitów i stereotypów dotyczących osób LGBTI, a także w walce z ich stygmatyzacją społeczną. Komisarz wzywa Polskę do zakończenia w trybie pilnym prac nad nowym krajowym programem działań na rzecz równości w ścisłej konsultacji ze społeczeństwem obywatelskim, a w szczególności z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz ochrony praw człowieka osób LGBTI. W ocenie Komisarz dla swojej skuteczności taki plan powinien obejmować zapisy bezpośrednio dotyczące dyskryminacji osób LGBTI. Ponadto Komisarz zachęca władze do wspierania i promowania kampanii edukacyjnych mających na celu podnoszenie świadomości publicznej na temat osób LGBTI oraz faktu, że przysługują im takie same prawa, jak wszystkim innym, jak na przykład inicjatywa edukacyjna [„Tęczowy piątek”](#), a także do zapewnienia wszystkim

---

¹⁹ Dotyczy następujących skarg: Katarzyna Formela i Sylwia Formela przeciwko Polsce i trzy inne skargi (skargi nr 58828/12, 40795/17, 55306/18, 55321/18); Cecylia Przybyszewska przeciwko Polsce i dziewięć innych skarg (skargi nr 11454/17, 11810/17, 15273/17, 16898/17, 24231/17, 24351/17, 25891/17, 25904/17, 30128/18, 30340/18); oraz Antoni Meszkes przeciwko Polsce (skarga nr 11560/19).

²⁰ Zob. [oświadczenie](#) z dnia 7 października 2015 r.

²¹ Cechy płciowe oznaczają cechy fizyczne lub organy, które mogą wskazywać na biologiczną płeć osoby. Dzieli się one na pierwszorzędowe i drugorzędowe cechy płciowe. Włączenie cech płciowych do przepisów antydyskryminacyjnych ma na celu ochronę osób interplciowych. Dodatkowe informacje na temat osób interplciowych – zob. przypis 40.

dzieciom kompleksowej edukacji seksualnej.²² Przydatne wytyczne w tej kwestii zawiera poświęcona teŝe tematyce publikacja Komisarz.²³

16. Komisarz zauwaŝa, ŝe przewaŝajaca obecnie w Europie tendencja polega na umacnianiu się konsensusu na rzecz prawnego uznawania par osób tej samej płci. Obecnie 30 spośród 47 państw członkowskich Rady Europy zapewnia takie prawne uznanie w pewnej formie. Zwaŝywszy, ŝe brak prawnego uznania par osób tej samej płci narusza ich prawo do ŝycia prywatnego i rodzinnego, a takŝe stanowi formę dyskryminacji ze względu na orientację seksualną, Komisarz zachęca Polskę do zapewnienia skutecznego i niedyskryminującego prawnego uznania par osób tej samej płci w postaci małżeństw osób tej samej płci, związków cywilnych lub związków rejestrowanych.
17. Komisarz wskazuje, ŝe zgodnie z orzecznictwem ETPCz kaŝdemu przysługuje prawo do osobistej autonomii i do decydowania o szczególowych aspektach swej toŝsamoci, a ponadto ETPCz wielokrotnie uznawał brak dostępu do prawnego uznania płci za naruszenie art. 8 Konwencji, który chroni prawo do ŝycia prywatnego i rodzinnego²⁴. W związku z powyŝszym, Komisarz zachęca Polskę do jak najszybszego przyjęcia odpowiedniej ustawy wprowadzającej szybką, przejrzystą procedurę wolną od patologizowania i szkodliwych wymogów.

II. Stygmatyzacja osób LGBTI

a. Tak zwane „strefy wolne of LGBT”

„Deklaracja LGBT+” przyjęta przez prezydenta Warszawy

18. W dniu 18 lutego 2019 r. prezydent Warszawy podpisał deklarację „Warszawska polityka miejska na rzecz społeczności LGBT+”, powszechnie zwaną „Deklaracją LGBT+”. Dokument ten, powstały we wspólpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego reprezentującymi spoecznoce LGBTI, przewiduje szereg dziaan, dzięki którym miasto ma być bardziej inkluzywne i bezpieczniejsze dla osób LGBTI, takich jak ponowne otwarcie hostelu interwencyjnego dla osób LGBTI w trudnej sytuacji ŝyciowej, wprowadzenie miejskiego mechanizmu zgłaszania i monitorowania przestępstw z nienawiści motywowanych homofobią i transfobia, a takŝe wzmocnienie edukacji antyprzemocowej i seksualnej w szkołach. Dokument sformalizował równieŝ patronat prezydenta miasta nad dorocznym marszem równości, powoał urząd pełnomocnika prezydenta ds. społeczności LGBTI oraz zapowiedział podpisanie karty roznorodnoci z pracodawcami przyjaznymi wobec osób LGBTI.

Pojawienie się i upowszechnienie deklaracji anty-LGBT i „kart rodziny”

19. Od początku 2019 r., zasadniczo w reakcji na podpisaną przez prezydenta Warszawy Deklarację LGBT+ oraz na fali późniejszych negatywnych reakcji ze strony niektórych polityków i liderów opinii, niemal setka polskich jednostek samorządu terytorialnego roznego szczebla i roznej wielkości przyjęta deklaracje otwarcie wrogie wobec osób LGBT będące teŝ będące wersją dokumentu pt. „Samorządowa Karta Praw Rodzin”.²⁵ Niektóre samorządy przyjely zarówno deklarację, jak i kartę. Zgodnie z mapą opracowaną przez polskich aktywistów w celu zwrócenia uwagi na to zjawisko, takie gminy, powiaty i województwa – które aktywiści okreslili mianem „stref wolnych od LGBT” – obejmują ok. jednej trzeciej (31,3%) terytorium Polski, a zamieszkuje je ponad 12 milionów osób (ok. 31,7% ludności Polski).²⁶
20. Dokumenty pierwszego rodzaju, powszechnie zwane „deklaracjami anty-LGBT”, przyjelo dotychczas 58 jednostek samorządu terytorialnego w Polsce. Wiekszosce takich deklaracji sporządzono wedle standardowego wzorca, przy czym zwykle przewidują one, ŝe dana gmina jest „wolna od ideologii LGBT”, zamierza walczyć z „poprawnocia polityczną” i

²² ECRI, [raport](#), op. cit., pkt 101.

²³ „Kompleksowa edukacja seksualna chroni dzieci, pomagając budować bezpieczniejsze społeczeństwa i przeciwdziaalac wykluczeniu”, komentarz Komisarz o prawach człowieka, 21 lipca 2020 r., wersja w [jezyku polskim](#).

²⁴ Zob. np. [informator](#) ETPCz nt. toŝsamoci płciowej.

²⁵ „Hate mongering against LGBTI people has no place in today’s Europe”, [oświadczenie](#) Komisarz, 15 maja 2020 r.

²⁶ „Atlas Nienawiści”, dostępny na stronie <http://atlasnienawisci.pl>.

„homopropagandą” oraz „zapobiegać (...) wczesnej seksualizacji polskich dzieci”. W niektórych przyjętych dokumentach potępiono również między innymi „podważanie [tradycyjnego] modelu rodziny przez kręgi LGBT”, „agresywną propagandę homoseksualną promowaną i stosowaną w ramach wojny ideologicznej przez lewicowo-liberalne kręgi i organizacje pozarządowe LGBT” lub organizowanie marszów równości.

21. Dokumenty drugiego rodzaju, czyli tzw. „Samorządowe Karty Praw Rodzin” (dalej zwane „kartami rodziny” lub „kartami”), przyjęte przez 36 jednostek samorządu terytorialnego, sporządzono według innego wzorca.²⁷ Choć nie odwołują się one bezpośrednio do kwestii dotyczących osób LGBTI, to promują koncepcję rodziny opartej o małżeństwo kobiety i mężczyzny jako jedynie uprawnionej podstawy życia społecznego. Między innymi wzywa się w nich władze lokalne do wstrzymania finansowania organizacji pozarządowych i projektów, które rzekomo pomijają takie wartości, a także do wsparcia przedsiębiorców promujących „rozwiązanie przyjazne rodzinie”. Choć takie karty mają stanowić wyłącznie „deklarację moralną” i „dokument programowy”, który nie ma charakteru normatywnego ani nie podlega zaskarżeniu w drodze prawnej, to jednak wyznaczają one „kierunki działań” i stanowią apel o „utrwalanie w organach samorządu postaw afirmujących”.²⁸ Przyjętym dokumentom towarzyszy często uzasadnienie stawiające je w opozycji do „Deklaracji LGBT+” przyjętej przez prezydenta Warszawy.
22. Takie deklaracje i karty to nie tylko słowa spisane na papierze – mają one bezpośrednie przełożenie na życie osób LGBTI w Polsce. Komisarz zapoznała się z relacjami dotyczącymi „efektu mrozącego” takich dokumentów w stosunku do mieszkańców i instytucji, które coraz częściej nie chcą być kojarzone z działaniami związanymi z prawami człowieka osób LGBTI, obawiając się represji lub utraty środków publicznych. Komisarz dowiedziała się, że niektóre media relacjonujące przyjęcie takich dokumentów stały się przedmiotem działań prawnych, a w efekcie niektóre z nich zaczęły stosować autocenzurę. Komisarz ma również wiedzę o przypadkach, w których mieszkańcom LGBTI odmawiano obsługi w lokalnych przedsiębiorstwach (np. w aptece), a także o organizacjach, którym nie pozwolono na organizowanie wydarzeń podnoszących świadomość na temat osób LGBTI. Aktywiści działający na rzecz wypowiedzenia takich deklaracji również stali się przedmiotem zwodniczych pozwów składanych przez organy samorządowe lub konserwatywne organizacje, a także obiektem czarnej kampanii oskarżającej ich o kłamstwa w związku z wykorzystaniem przez nich kreatywnych narzędzi rzecznictwa, czemu przyświeca oczywista intencja zastraszenia ich lub uciszenia.²⁹ Komisarz zapoznała się również z doniesieniami o ostracyzowaniu wielu osób LGBTI przez współmieszkańców.
23. Dotychczas tylko jedna gmina w Polsce (Sztum) wycofała się ze wsparcia dla karty rodziny, a inny tego typu dokument został unieważniony z powodów formalnych przez wojewodę. Podważenie deklaracji lub kart rodziny w sądzie jest niełatwe, gdyż zgodnie z polskim prawem mieszkańcy muszą dowieść, że przyjęcie takich dokumentów miało na nich konkretny i bezpośredni wpływ. Rzecznik Praw Obywatelskich zaskarżył szereg deklaracji anti-LGBT przed sądami administracyjnymi³⁰ i w czterech przypadkach doprowadził do ich unieważnienia. W trzech innych przypadkach sąd administracyjny uznał, że deklaracja anti-LGBT stanowi niewiążącą politykę i oddalił skargę RPO. We wszystkich postępowaniach uczestniczyła prokuratura, wnosząc o oddalenie przez sąd skarg RPO, a w jednym przypadku składając odwołanie od wyroku sądu unieważniającego deklarację organu samorządowego, mimo że organ taki sam nie składał takiej apelacji. Od orzeczeń sądów pierwszej instancji złożono odwołania do Naczelnego Sądu Administracyjnego.
24. Pełnomocnik rządu ds. równego traktowania poinformowała Komisarz, że władze centralne nie mogą wkraczać w merytoryczne kompetencje władz lokalnych, na których decyzje i działania nie mają żadnego wpływu. W opinii pełnomocnik, deklaracje i karty to wyłącznie dokumenty o

²⁷ „Samorządowa Karta Praw Rodzin”, Ordo Iuris, [strona internetowa](#), 29 marca 2019 r.

²⁸ Zob. strona internetowa Samorządowej Karty Praw Rodzin, <http://www.kartarodzin.pl/>

²⁹ Rekomendacje Komisarz dotyczące prawnych działań wymierzonych przeciwko uczestnictwu w życiu publicznym – zob. „Time to take action against SLAPPs”, [komentarz](#) Komisarz o prawach człowieka, 27 października 2020 r.

³⁰ „Uchwały o przeciwdziałaniu 'ideologii LGBT' sprzeczne z zasadą legalizmu i prawami człowieka. Pierwsze sądowe skargi RPO”, [oświadczenie](#), 10 grudnia 2019 r.

charakterze programowym bądź też stanowiące odzwierciedlenie poglądów osób, które je przyjęły. Komendant główny policji poinformował Komisarz, że określenie „strefa wolna od LGBT” to de facto efekt dezinformacji celowo upowszechnianej poprzez zamieszczanie przez miejscowego aktywistę LGBT nieprawdziwych znaków drogowych w niektórych polskich miejscowościach. Wyjaśnił również, że policja zobowiązana jest przestrzegać przepisów prawa krajowego, a nie lokalnego, w związku z czym takie deklaracje i karty nie mają wpływu na działania policji.

b. Stygmatyzacja ze strony urzędników państwowych

Stygmatyzacja słowna

25. Poza lawiną deklaracji anty-LGBT i kart rodziny, wyżej wspomniana Deklaracja LGBT+ przyjęta przez prezydenta Warszawy spotkała się także z falą krytyki ze strony polityków i liderów opinii przeciwnych tej inicjatywie, w tym wysokiego szczebla urzędników rządowych i państwowych. W okresie poprzedzającym wybory parlamentarne w 2019 r. przywódca polskiej koalicji rządzącej nazwał ją „atakami na rodziny i dzieci”, ostrzegał, że doprowadzi ona do „seksualizacji” dzieci, a także zapowiadał „ogromną ofensywę LGBT”, która ma doprowadzić do „radykalnego zburzenia porządku moralnego i kulturowego” w kraju.³¹ Z kolei Rzecznik Praw Dziecka twierdził, że deklaracja narzuca rodzicom ideologię wąskiej grupy społecznej wbrew Konstytucji RP.
26. Niestety od tamtej pory język stygmatyzujący osoby LGBTI zajął w polskiej debacie publicznej trwałe miejsce. Łódzki kurator oświaty powiedział, że Polska „jest na etapie wirusa LGBT” i że jest to „wirus dehumanizacji społeczeństwa, dehumanizacji młodych ludzi”.³² Choć został on następnie odwołany, to wicemarszałek Sejmu zaprzeczył, by jego odwołanie miało być związane z tymi wypowiedziami, a także oświadczył, że ideologia LGBT to „ideologia nihilistyczna”, która ma zniszczyć społeczeństwo.³³ Z kolei krakowska kurator oświaty napisała w mediach społecznościowych, że działalność „ideologów gender i LGBTQ+” stanowi większe zagrożenie niż pandemia koronawirusa.³⁴ Wojewoda lubelski, który później został członkiem komitetu wyborczego w kampanii prezydenta RP o reelekcję, a w październiku 2020 r. został powołany na stanowisko ministra edukacji narodowej, mówił, że ludzie LGBTI „nie są równi ludziom normalnym” i apelował do Polaków o obronę rodziny przed „tego rodzaju zepsuciem, deprawacją, absolutnie niemoralnym postępowaniem”, a także o to, by skończyć „słuchać tych idiotyzmów o jakichś prawach człowieka czy jakiejś równości”.³⁵ Rzecznik Praw Dziecka oskarżył organizacje LGBTI o rozprowadzanie w szkołach tabletek hormonalnych w celu zmiany płci uczniów wbrew ich woli.³⁶ Namawiał też rodziców do sprzeciwiania się edukacji seksualnej i antydyskryminacyjnej dzieci poprzez zwalnianie dzieci z zajęć dotyczących takich kwestii, jak seksualność, antykoncepcja, różnorodność seksualna, kwestie dotyczące osób LGBTI, homofobia, tożsamość płciowa czy „inne zachowania sprzeczne z tradycyjnym modelem rodziny”.³⁷
27. Kampania poprzedzająca wybory prezydenckie latem 2020 r. stanowiła moment, w którym dotychczasowy dyskurs anty-LGBTI wybrzmiał szczególnie mocno. W szczególności urzędujący prezydent ubiegający się o reelekcję wielokrotnie sięgał po retorykę anty-LGBTI w celu pozyskania głosów. Posługiwał się antagonizującym językiem i obiecywał bronić

---

³¹ „Kaczyński: Będziemy mieć do czynienia z ofensywą LGBT, ofensywą społecznego zła”, *Gazeta Wyborcza*, [artykuł prasowy](#), 2 października 2019 r.

³² „Education minister defends official who warned ‘LGBT virus’ threatens Polish schools”, [artykuł prasowy](#), Notes from Poland, 25 sierpnia 2020 r.

³³ „Terlecki: ideologia LGBT dehumanizuje społeczeństwo, trzeba bronić przed nią dzieci”, TVN24, [artykuł prasowy](#), 24 sierpnia 2020 r.

³⁴ „Małopolska kurator oświaty tłumaczy się z wpisu o LGBT”, [artykuł prasowy](#), 27 maja 2020 r.

³⁵ „Bulwersujące słowa posła Czarnka o LGBT: ‘Ci ludzie nie są równi ludziom normalnym’”, Tok FM, [artykuł prasowy](#), 14 czerwca 2020 r.

³⁶ “Children’s ombudsman accuses sex educators of offering sex-hormones to kids. Fact-checkers find no such cases”, TVN24 News in English, [artykuł prasowy](#), 3 września 2020 r.

³⁷ „Rodzicu, zobacz, jakie oświadczenie złożyć w sprawie wizerunku i danych dziecka lub dodatkowych zajęć” (artykuł dotyczący zgody rodziców na udział dzieci w zajęciach dodatkowych), [strona internetowa](#) Rzecznika Praw Dziecka, zob. w szczególności [wzór](#) „Oświadczenia rodzica w sprawie zajęć edukacji seksualnej”.

małżeństwa rozumianego wyłącznie jako związek mężczyzny i kobiety, a także kategorycznie odrzucał możliwość adopcji dzieci przez pary homoseksualne. Zapowiadał również wprowadzenie zakazu „propagowania ideologii LGBT” w instytucjach publicznych, mówiąc, że jest ona „gorsza od komunizmu”.³⁸ Przed drugą turą wyborów prezydent przedstawił projekt ustawy, który obecnie jest na etapie prac w Sejmie, a który miałby zmienić Konstytucję RP poprzez zakazanie adopcji dzieci przez „osobę pozostającą we wspólnym pożyciu z osobą tej samej płci”.³⁹

28. Choć przeważająca większość relacji pozyskanych przez Komisarz dotyczyła wypowiedzi ze strony polityków i liderów opinii związanych z koalicją rządzącą, to niektórzy rozmówcy Komisarz wskazywali, że partie opozycyjne w Polsce są zasadniczo dość bierne w obronie praw LGBTI i niechętnie aktywnemu sprzeciwianiu się stygmatyzacji osób LGBTI.
29. Skutki stygmatyzujących wypowiedzi być może trudno jest określić w sposób wymierny, ale na pewno skutki takie odczuło wiele osób LGBTI w Polsce. Podobnie jak w przypadku mnożących się deklaracji anty-LGBT i kart rodziny (zob. pkt 22 powyżej), na ręce Komisarz trafiły relacje dotyczące coraz powszechniejszej akceptacji społecznej dla zastraszania i przemocy wobec osób LGBTI w Polsce. Komisarz ma również świadomość, że obecny stygmatyzujący kontekst bardzo niekorzystnie odbija się na zdrowiu psychicznym członków społeczności LGBTI, w tym dzieci i młodzieży, przy czym istnieją nawet doniesienia o przypadkach samobójstw. Przedstawiciele organizacji pozarządowych działających na rzecz praw osób LGBTI informowali Komisarz o coraz częstszej przemocy wobec osób LGBTI na ulicach i o rosnącym zapotrzebowaniu ze strony członków społeczności LGBTI na doradztwo psychologiczne i pomoc grup wsparcia. Środki związane z pandemią COVID-19 dodatkowo pogarszają tę sytuację, ograniczając dostęp do grup wsparcia i bezpiecznych miejsc. Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich poinformowało Komisarz, iż odnotowało niemal trzykrotny wzrost liczby skarg osób LGBTI w okresie od 2017 do 2020 r. W ocenie Komisarz część tych informacji znajduje potwierdzenie w sondażach, o których mowa była wcześniej (zob. pkt 6 powyżej). Stygmatyzacja osób LGBTI w Polsce niesie również negatywne skutki dla rodziców dzieci interplciowych, co z kolei zwiększa ryzyko dokonywania zabiegów normalizujących płęć bez świadomej zgody samego dziecka.⁴⁰
30. Jednocześnie na spotkaniach z Komisarz wszyscy przedstawiciele polskiej władzy wykonawczej stanowczo odrzucali zarzut, że mniejszości – w tym mniejszości seksualne – są w Polsce dyskryminowane, a także przekazali Komisarz opis ram prawnych na rzecz równości. W ocenie pełnomocnik rządu ds. równego traktowania, ani na szczeblu centralnym, ani też lokalnym nie ma miejsca dla dyskryminacji. Pełnomocnik przyznała, że podczas ostatnich wyborów prezydenckich politycy wypowiedzieli wiele niefortunnnych słów, a także wskazała, że publicznie krytykowała autorów niektórych takich wypowiedzi, w tym polityków koalicji rządzącej, choć jednocześnie wskazała, że wiele takich wypowiedzi podlega ochronie w ramach wolności słowa.
31. Przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości przywołali wprowadzenie w Polsce prawa wyborczego kobiet w 1918 r. oraz dekryminalizację stosunków homoseksualnych w 1932 r., zapewniając jednocześnie Komisarz, że Polska jest i zawsze była krajem tolerancji. Podkreślali również, że wszystkie organy polskich władz przestrzegają zakazu dyskryminacji zapisanego w Konstytucji RP. Jednakże w ich ocenie poszanowanie różnorodności nie oznacza konieczności akceptacji wszelkich różnic. W szczególności nie powinno prowadzić do wprowadzenia do polskiego prawa – w ich ocenie – nieuzasadnionych przywilejów, których domagają się „agresywne, lewicowe grupy LGBT” reprezentujące ideologiczną lewicowo-liberalną narrację. Wskazali też, że uznanie równych praw osób LGBTI prowadziłoby do

³⁸ Zob. „Polish election: Andrzej Duda says LGBT 'ideology' worse than communism”, BBC, [artykuł prasowy](#), 14 czerwca 2020 r.

³⁹ Druk nr 456, dostępny [stronie internetowej](#) Sejmu.

⁴⁰ Osoby interplciowe to osoby, których nie można zaklasyfikować zgodnie z medycznymi normami tzw. męskiego i żeńskiego organizmu pod kątem płci chromosomalnej, gonadalnej lub anatomicznej. Komisarz zaleca, by państwa członkowskie Rady Europy zaprzestały stosowania medycznie zbędnych zabiegów „normalizacji płci” osób interplciowych, w tym nieodwracalnej chirurgii genitalnej i sterylizacji, wykonywane lub zalecane bez wolnej i świadomej zgody danej osoby. Więcej informacji – zob. Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, „[Human Rights and Intersex people](#)”, 2015 r.

narzucenia ideologii jednej grupy wszystkim pozostałym pod płaszczykiem prawa antydyskryminacyjnego. Ponadto podkreślili, że Konstytucja RP chroni małżeństwo rozumiane wyłącznie jako związek mężczyzny i kobiety, co odzwierciedla dziedzictwo kulturowe Polski o korzeniach chrześcijańskich.

Publicznie finansowana homofobia

32. Stygmatyzacja osób LGBTI w Polsce znajduje swój wyraz również w podziale środków publicznych. W szczególności Ministerstwo Sprawiedliwości przekierowało środki ze swojego „Funduszu Sprawiedliwości” przeznaczonego dla pokrzywdzonych i świadków przestępstw oraz na zapobieganie przestępczości i wsparcie postpenitencjarne⁴¹, na rzecz finansowania otwarcie homofobicznych inicjatyw. W jednym przypadku środki przeznaczone na czteroletni projekt pod nazwą „Przeciwdziałanie przestępstwom dotyczącym naruszenia wolności sumienia popełnianym pod wpływem ideologii LGBT” prowadzony przez prywatną fundację założoną w 2016 r. przez wydawcę pisma znanego z prorządowej linii redakcyjnej. Projekt obejmuje organizację publicznych konferencji na przedmiotowy temat, a także publikację szeregu dodatków prasowych o homofobicznej treści we wspomnianym piśmie.⁴² W sierpniu 2020 r. polski minister sprawiedliwości zapowiedział, że polskie gminy, którym wcześniej Komisja Europejska odmówiła finansowania wskutek przyjęcia przez nie deklaracji anti-LGBT, otrzymają wsparcie finansowe w ramach finansowania projektów z ministerialnego Funduszu Sprawiedliwości. Jednej z takich gmin obiecano finansowanie rządowe w kwocie 250 000 zł (ok. 57 000 euro), czyli trzy razy więcej niż wynosiły środki, których przyznania odmówiła Unia Europejska.⁴³
33. W rozmowie z Komisarz przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości przyznali, że przyznano finansowanie na rzecz wspomnianego projektu prywatnej fundacji, przy czym jednak stanowczo zaprzeczyli, by miał on charakter homofobiczny, twierdząc, że z finansowania skorzystało wiodące polskie pismo opinii, którego publikacje chroni wolność słowa. Przedstawiciele Ministerstwa potwierdzili również, że z Funduszu Sprawiedliwości przyznano finansowanie gminom, które przyjęły wyżej wspomniane deklaracje, w celu finansowania oddziałów ochotniczej straży pożarnej, a także przyznali, że konferencja prasowa Ministerstwa, na której ogłoszono udzielenie dotacji, została celowo zorganizowana tak, by zbiegła się w czasie z – w ich ocenie nieuzasadnionym – wstrzymaniem środków unijnych.

Pozwy i ściganie o charakterze anti-LGBTI

34. Państwowe wsparcie dla stygmatyzacji osób LGBTI jest również oczywiste w przypadku działań prawnych podejmowanych przez ministra sprawiedliwości, który również pełni funkcję prokuratora generalnego⁴⁴, w celu wsparcia lub wspomnienia działań osób prywatnych dyskryminujących osoby LGBTI, co przedstawiane jest jako konieczne w obronie interesu publicznego. Zgodnie z polskim prawem prokurator może przystąpić do postępowania sądowego, jeśli wymaga tego konieczność ochrony praworządności lub interesu publicznego. W jednym przypadku, minister sprawiedliwości w swej roli prokuratora generalnego uczestniczył od 2015 r. w postępowaniu po stronie drukarza z Łodzi skazanego za wykroczenie polegające na niezgodnej z prawem odmowie druku materiałów promocyjnych dla organizacji LGBTI. Mimo że wyrok został podtrzymany przez sąd apelacyjny, prokurator generalny najpierw skutecznie doprowadził do uznania przez Trybunał Konstytucyjny przepisu, który stanowił podstawę skazania, za niezgodny z Konstytucją, a następnie do uchylenia samego skazania przez sąd. W innym przypadku w maju 2020 r. podległa prokuratorowi generalnemu prokuratura oskarżyła kierowniczkę w lokalnym oddziale międzynarodowej firmy meblowej o

⁴¹ Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, od 2017 r. zwany „Funduszem Sprawiedliwości”, posiada budżet w wysokości 462 mln PLN (ok. 105 mln EUR, dane z początku 2017 r.) i jest prowadzony przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

⁴² Na [stronie internetowej](#) fundacji Strażnik Pamięci podano, że głównym celem projektu jest „doprowadzenie do zmniejszenia a docelowo do wyeliminowania z polskiej przestrzeni publicznej przypadków łamania praw sumienia ludzi wierzących, którzy cierpią pod wpływem presji nowych lewicowych ideologii.”

⁴³ „Wsparcie z Funduszu Sprawiedliwości dla gmin, które pominięto w unijnym programie ‘Partnerstwo miast’”, [komunikat prasowy](#), 18 sierpnia 2020 r.

⁴⁴ W sprawie łączenia funkcji ministra sprawiedliwości i prokuratora generalnego – zob. ostatni [raport](#) Komisarz z wizyty w Polsce, op. cit., czerwiec 2019 r., pkt 34-38.

naruszenie uczuć religijnych, za co grozi kara do dwóch lat pozbawienia wolności, w związku ze zwolnieniem pracownika, który na wewnętrznym forum dyskusyjnym firmy określił homoseksualizm mianem „obrzydliwości” i cytował fragmenty Pisma Świętego, wedle których karą za homoseksualizm jest śmierć. Minister Sprawiedliwości publicznie nazwał jego zwolnienie przykładem „używania przemocy prawnej i ekonomicznej wobec tych wszystkich, którzy nie chcą podzielać wartości środowisk homoseksualnych aktywistów”.⁴⁵ Postępowanie karne jest obecnie w toku. Podczas internetowego spotkania z Komisarz, sekretarz stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości bronił byłego już pracownika firmy meblowej wskazując, że miał on prawo pozostać wiernym własnym przekonaniom religijnym w miejscu pracy i sprzeciwiać się temu, co uważa za grzeszną ideologię.

35. W ostatnich latach prokuratura odgrywa również aktywną rolę, występując przeciwko roszczeniom zgłaszanym przez osoby LGBTI w wielu postępowaniach sądowych. Należą do nich sprawy sądowe dotyczące prawnego uznania płci. Osoby, z którymi Komisarz omawiała tę kwestię, informowały, że uczestnictwo prokuratury często przedłuża postępowanie lub utrudnia osobie transpłciowej uzyskanie korzystnego rozstrzygnięcia. Inny rodzaj takich spraw to postępowanie dotyczące prawnej sytuacji polskich dzieci posiadających zagraniczny akt urodzenia i rodziców tej samej płci. Na spotkaniu z Komisarz przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości podkreślali, że zgodnie z wyrokiem Naczelnego Sądu Administracyjnego z września 2020 r. urodzone za granicą dzieci rodziców tej samej płci mogą otrzymać numer PESEL oraz polski dokument tożsamości bez konieczności transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia. W ich ocenie rozwiązuje to kwestię formalnego potwierdzenia obywatelstwa dziecka. Jednak organizacje społeczeństwa obywatelskiego zgłaszały obawę, iż w praktyce niektóre gminy nadal odmawiają realizacji wyroku bądź też stosują go wybiórczo. Według informacji przekazanych przez przedstawicieli Ministerstwa Sprawiedliwości, ich resort rozważa obecnie złożenie projektu legislacyjnego, który ustawowo uregulowałby rozwiązanie zawarte w orzeczeniu Naczelnego Sądu Administracyjnego.

c. Stygmatyzacja ze strony innych ważnych instytucji i postaci w społeczeństwie

Kościół katolicki

36. Wypowiedzi wysokich rangą hierarchów Kościoła katolickiego mają dla wierzących istotną wagę w kraju o dużej przewadze katolików, jakim jest Polska. Tym bardziej niepokoi fakt, że w ostatnich latach przedstawiciele Kościoła aktywnie przyczyniali się do stygmatyzacji osób LGBTI w Polsce. Na przykład Konferencja Episkopatu Polski w swoim stanowisku w sprawie przyjętej przez prezydenta Warszawy „Deklaracji LGBT+” zarzuciła jej deprawację dzieci i wezwała do jej wycofania.⁴⁶ Wedle wiedzy Komisarz, słowa arcybiskupa Krakowa, który w kazaniu wygłoszonym w sierpniu 2019 r. ostrzegł przed „neomarksistowską (...) tęczęową zarazą”, która „chce opanować (...) dusze, serca i umysły”, nigdy nie zostały zakwestionowane ani przez hierarchów Kościoła katolickiego, ani też przez władze państwowe. W sierpniu 2020 r. Konferencja Episkopatu Polski przyjęła oficjalne stanowisko w sprawie LGBT+, w której między innymi wezwano do stworzenia „poradni” „służących pomocą osobom pragnącym odzyskać zdrowie seksualne i naturalną orientację płciową”.⁴⁷
37. Na spotkaniu z Komisarz, sekretarz stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości bronił wyżej przywołanych słów arcybiskupa krakowskiego argumentując, że niektórzy uczestnicy marszów równości publicznie z niego szydzili, a także wygrażali przedstawiającemu go manekinowi. W jego ocenie grupy działające na rzecz praw osób LGBTI zasadniczo zachowują się agresywnie i z pogardą w stosunku do hierarchów kościelnych i katolików w Polsce, a niektóre osoby LGBTI dewastują miejsca kultu religijnego i zakłócają ceremonie religijne.

⁴⁵ „IKEA manager in Poland charged for firing employee over anti-gay comments”, [artykuł prasowy](#), 28 maja 2020 r.

⁴⁶ „[Stanowisko](#) Konferencji Episkopatu Polski w sprawie tak zwanej Karty LGBT”, 13 marca 2019 r.

⁴⁷ „[Stanowisko](#) Konferencji Episkopatu Polski w kwestii LGBT+”, 2020 r., pkt 38. Zob. również, „Mamy w Polsce pełen zakres swobód i tolerancji”. Premier poparł stanowisko Episkopatu ws. LGBT”, Gazeta.pl, [artykuł prasowy](#), 29 sierpnia 2020 r.; zob. również [oświadczenie](#) RPO, 9 października 2020 r.

Środki przekazu i nadawcy publiczni

38. Polscy nadawcy publiczni i niektóre media prywatne również odgrywają istotną rolę w podsycaniu nastrojów wrogich wobec osób LGBTI. W lipcu 2019 r. konserwatywna polska gazeta zapowiedziała, że w swoim wydaniu papierowym załączy naklejki „Strefa wolna od LGBT”, przy czym później dystrybucji nalepek zakazał sąd.⁴⁸ Na krótko przez wyborami parlamentarnymi w październiku 2019 r. polska telewizja publiczna wyemitowała 30-minutowy film dokumentalny pt. „Inwazja”, propagujący szkodliwe stereotypy na temat osób LGBTI, oczerniający organizacje pozarządowe LGBTI i przedstawiający polskie marsze równości jako finansowane zza granicy. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji oddaliła skargę Rzecznika Praw Obywatelskich i uznała, że ów film dokumentalny pokazano w interesie publicznym. Jednakże sąd nakazał usunięcie filmu z internetu i wydał zakaz jego pokazywania przez rok.⁴⁹ W paskach informacyjnych wyświetlanych przez publicznego nadawcę w Polsce w uzupełnieniu pokazywanych relacji często pojawiają się sformułowania stygmatyzujące osoby LGBTI.⁵⁰

Ciężarówki anty-LGBT i obywatelskie projekty ustaw

39. Co najmniej od 2019 r. na ulicach wielu polskich miast pojawiają się ciężarówki należące do prywatnej fundacji. Powszechnie zwane „ciężarówkami anty-LGBT”, są one oklejone banerami i przez megafony nadają homofobiczne komunikaty, zrównujące homoseksualność z pedofilią, oskarżające osoby LGBTI o wykorzystywanie seksualne, a także sugerujące, że edukacja seksualna w szkołach promuje seks wśród nieletnich.
40. Podejmowane sporadycznie przez przechodniów lub kierowców próby blokowania takich ciężarówek prowadzą do policyjnych interwencji, a jak poinformowali Komisarz niektórzy rozmówcy, ciężarówki widywano również jeżdżące pod eskortą policji. Komendant główny policji przekazał Komisarz informację, że aktywność ciężarówek faktycznie była powodem licznych skarg składanych przez zaniepokojonych obywateli. Jednakże poza jednorazowym incydentem, kiedy policja zatrzymała jedną z ciężarówek na kontrolę stanu technicznego pojazdu, policja nie jest uprawniona do oceny „edukacyjnych czy ideologicznych” komunikatów nadawanych z takich ciężarówek, co leży w gestii sądów. Wskazał on również, że policja ma prawny obowiązek podjęcia interwencji w przypadku, gdy ciężarówka zostanie zablokowana lub uszkodzona lub w sytuacji zagrożenia wobec jej kierowcy.
41. Komisarz uzyskała informację, że sądy zazwyczaj oddalają skargi na działalność takich ciężarówek, ponieważ przepisy prawa karnego dotyczące mowy nienawiści nie obejmują orientacji seksualnej ani tożsamości płciowej lub też dlatego, że osoba podnosząca zarzut zniesławienia nie wykazała, że jest gejem lub lesbijką. Przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości poinformowali Komisarz, że wyrokiem sądu nałożono początkowo pewne ograniczenia w działalności takich ciężarówek, ale wyrok ten został następnie uchylony przez sąd wyższej instancji, który uznał, że komunikaty zamieszczone na ciężarówkach podlegały wolności słowa. Wedle wiedzy Komisarz, takie pojazdy nadal swobodnie funkcjonują.
42. Na początku 2019 r. prywatna fundacja będąca właścicielem ciężarówek anty-LGBT wraz z grupą obywateli złożyła w Sejmie projekt ustawy pod nazwą „Stop pedofilii”. W projekcie, któremu towarzyszyło bulwersujące uzasadnienie stygmatyzujące osoby LGBTI, przewidziano wprowadzenie surowych kar – w tym kary pozbawienia wolności – dla każdego, kto działając w kontekście edukacyjnym lub w placówce oświatowej, „propaguje lub pochwała podejmowanie przez małoletniego obcowania płciowego lub innej czynności seksualnej”. W związku z tym, że tak szerokie i ogólne sformułowanie może prowadzić do kryminalizacji wszelkiej edukacji seksualnej w szkołach, w oświadczeniu opublikowanym w kwietniu 2020 r. Komisarz wezwała do odrzucenia projektu ustawy, ostrzegając przed podsycaniem lęków

⁴⁸ „Poland court bans 'LGBT-free zone' sticker from sale”, BBC, [artykuł prasowy](#), 25 lipca 2019 r.

⁴⁹ „Court orders Polish state broadcaster TVP to take down online anti-LGBT film”, Notes from Poland, [artykuł prasowy](#), 8 czerwca 2020 r.

⁵⁰ Przykłady pasków informacyjnych dostępne są na stronie internetowej nadawcy publicznego w formie internetowych reportaży: „Atak na Kościół, w tle propaganda LGBT”, [reportaż internetowy](#), 30 lipca 2019 r.; „Esbecy pod tęczową flagą”, [reportaż internetowy](#), 31 lipca 2019 r.

przed osobami LGBTI.⁵¹ Ostatecznie jednak Sejm zdecydował o kontynuacji prac nad projektem. Ponadto Komisarz odnotowała, że inny obywatelski projekt ustawy pod nazwą „Stop LGBT”, który ma całkowicie zakazać organizowania w Polsce marszów równości, został złożony w Sejmie na początku listopada 2020 r.

d. Wnioski i rekomendacje

43. Komisarz wyraża poważne zaniepokojenie upowszechnianiem negatywnych, antagonizujących homofobicznych narracji przez licznych urzędników państwowych w Polsce, w tym sprawujących najwyższe stanowiska rządowe. W nawiązaniu do wcześniejszego potępienia takich wypowiedzi po wizycie w Polsce w marcu 2019 r.⁵², Komisarz z przykrością stwierdza, że nienawistny język anty-LGBTI, podsycanie lęków przed osobami LGBTI i upowszechnianie szkodliwych stereotypów nie tylko nie ustało, ale wręcz stało się podstawowym elementem parlamentarnej i prezydenckiej kampanii wyborczej w latach 2019 i 2020.
44. Przede wszystkim Komisarz pragnie podkreślić, że skrót „LGBTI” oznacza i zawsze oznaczał lesbijki, gejów, osoby biseksualne, transpłciowe i interplciowe. Orientacja seksualna i tożsamość płciowa nie są kwestią wyboru czy opinii. W związku z tym powyższy skrót należy rozumieć jako odnoszący się do ludzi. Komisarz odrzuca – jako zasadniczo błędną, niebezpieczną i nieuczciwą – wszelką interpretację tego pojęcia jako dotyczącego ideologii, a ponadto potępia celowo zniekształconą wykładnię tego terminu ze strony niektórych polityków i liderów opinii w Polsce.
45. Wolność słowa to jedna z fundamentalnych wartości w demokracji. Jednakże korzystanie z niej wiąże się z obowiązkami i odpowiedzialnością, zwłaszcza po stronie przywódców politycznych i liderów opinii, którzy w swoim publicznym postępowaniu i wypowiedziach powinni świecić przykładem. Wolności słowa nie można pojmować jako prawa do szargania reputacji czy naruszania praw innych osób. Komisarz – której ostatnia wizyta w Polsce obejmowała również oddanie hołdu pamięci prezydenta Gdańska, śmiertelnie ugodzonego nożem podczas imprezy dobroczynnej – jest świadoma tego, że stygmatyzacja i nienawiść pod adresem określonych osób lub grup osób niesie realne ryzyko legitymizacji przemocy, co czasem ma tragiczne konsekwencje. Nienawiść i odczłowieczanie – zwłaszcza stosowane w sposób ciągły lub na najwyższym szczeblu – ma skutki nie tylko dla ofiar, ale również dla ich wspólnoty i dla całego społeczeństwa. Jest to sygnał wykluczenia społecznego i zagrożenie dla spójności społecznej oraz pokojowej koegzystencji różnych grup. W związku z tym Komisarz gorąco apeluje do wszystkich władz państwowych, polityków i liderów opinii w Polsce o odwrócenie tej tendencji i nieposługiwanie się mową nienawiści ani żadnym innym dyskursem stygmatyzującym osoby LGBTI, a także o stanowcze potępienie i przeciwdziałanie takim narracjom i stygmatyzacji, również ze strony osób prywatnych, o czym także mowa w wyżej wspomnianym Zaleceniu Komitetu Ministrów z 2010 r. Ponadto Komisarz wskazuje, że zgodnie z przywołanym Zaleceniem, przedstawiciele władzy publicznej powinni promować tolerancję i poszanowanie praw człowieka osób LGBTI za każdym razem, gdy prowadzą dialog z kluczowymi reprezentantami społeczeństwa obywatelskiego, w tym ze wspólnotami religijnymi.
46. Komisarz z zaniepokojeniem przyjęła informację o publicznym wsparciu dla otwarcia homofobicznych projektów i inicjatyw, w szczególności z wykorzystaniem „Funduszu Sprawiedliwości” przez Ministerstwo Sprawiedliwości. W ocenie Komisarz wykorzystanie środków publicznych na wsparcie takich inicjatyw wysłała skrajnie szkodliwy sygnał publicznej akceptacji dla homofobii, co zachęca do nienawiści, nietolerancji i wykluczenia, nagradzając za takie działania ze strony samorządów lokalnych czy osób prywatnych. Komisarz wzywa polskie władze do natychmiastowego wstrzymania takiego finansowania oraz do zapewnienia, by takie inicjatywy, bezpośrednio lub pośrednio promujące nienawiść i nietolerancję wobec osób LGBTI, nie otrzymywały wsparcia publicznego.

⁵¹ „Commissioner urges Poland's Parliament to reject bills that restrict women's sexual and reproductive health and rights and children's right to sexuality education”, [oświadczenie](#), 14 kwietnia 2020 r.

⁵² Zob. [komunikat prasowy](#) po wizycie Komisarz, 15 marca 2019 r.

47. Pojawienie się na dużej części terytorium Polski deklaracji anty-LGBT i kart rodziny to kolejne bardzo niepokojące zjawisko. Konkretna doniosłość prawna określanych tym mianem dokumentów (o ile takowa w ogóle istnieje) pozostaje przedmiotem sporów i trwających postępowań, przy czym nie ma również jasności, jakie znaczenie przypisują im mieszkańcy danych społeczności oraz lokalne służby ścigania. Jasne jest natomiast to, że przyjęcie takich dokumentów sygnalizuje otwarte bądź też w najlepszym przypadku ukryte wykluczanie osób LGBTI i ich rodzin z życia lokalnej wspólnoty i z równego dostępu do wsparcia ze strony lokalnych władz. Niestety bardzo namacalne są również ich skutki w zakresie stygmatyzacji i dyskryminacji doświadczanej przez osoby LGBTI. Komisarz wskazuje, że dostęp do finansowania publicznego, w szczególności dla organizacji pozarządowych, należy zapewnić bez dyskryminacji ze względu na orientację seksualną czy tożsamość płciową. Komisarz przypomina, że wszyscy ludzie są równi i zasługują na takie samo traktowanie niezależnie od swoich osobistych cech, jak orientacja seksualna i tożsamość płciowa, a tym samym wzywa wszystkie gminy, powiaty i województwa, które przyjęły deklaracje anty-LGBTI czy karty rodziny, do ich bezzwłocznego wycofania i do odrzucenia wszelkich przyszłych dyskryminacyjnych inicjatyw.
48. Z drugiej strony Komisarz z zadowoleniem odnotowuje wyrazy solidarności z osobami LGBTI, mające na przykład odzwierciedlenie w uczestnictwie wielu sympatyków i sojuszników w polskich marszach równości. Również z satysfakcją odnotowuje Komisarz bardzo pozytywne przykłady inkluzywnych działań podejmowanych przez polskie samorządy lokalne, jak przyjęcie „Deklaracji LGBT+” przez prezydenta Warszawy oraz „Modelu na rzecz Równego Traktowania” w Gdańsku⁵³, a także powołanie Rady ds. Równego Traktowania w Krakowie. Realizacja takich działań powinna być aktywnie wspierana, a wszystkie inne władze lokalne w Polsce powinny być zachęcane do podejmowania podobnych kroków podnoszących świadomość publiczną i promujących tolerancję, włączanie społeczne oraz solidarność z mieszkańcami LGBTI.
49. W ocenie Komisarz projekt zmiany Konstytucji złożony przez prezydenta RP w kontekście niedawnej kampanii wyborczej ma charakter otwarcie dyskryminacyjny wobec osób LGBTI. Komisarz wskazuje, że zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, zasady dotyczące adopcji dzieci powinny mieć charakter niedyskryminacyjny i stosować się w równym stopniu do potencjalnych rodziców niezależnie od ich orientacji seksualnej.⁵⁴ Zważywszy, że adopcja przez osobę samotną jest w Polsce dozwolona, prawo to powinno przysługiwać każdej odpowiedniej osobie niezależnie od jej orientacji seksualnej i od tego, czy „pozostaje we wspólnym pożyciu z osobą tej samej płci”. Komisarz wzywa do wycofania lub odrzucenia proponowanej zmiany. Ponadto Komisarz wzywa również polski parlament do odrzucenia projektów ustaw pod nazwą „Stop pedofili” i „Stop LGBT” oraz do wystrzegania się wszelkich innych inicjatyw mających na celu ograniczanie praw człowieka osób LGBTI lub stygmatyzowanie ich bądź też jakiegokolwiek innej grupy społecznej. W ocenie Komisarz na takie inicjatywy nie ma miejsca w społeczeństwie, do którego najważniejszych wartości należą równość i brak dyskryminacji. W związku z powyższym Komisarz przyłącza się do stanowiska urzędników najwyższego szczebla w Unii Europejskiej, którzy niedawno podjęli zobowiązanie na rzecz budowania Unii równości, będącej przykładem do naśladowania we wspieraniu różnorodności i włączania społecznego.⁵⁵
50. W ocenie Komisarz dalsze funkcjonowanie ciężarówek anty-LGBT na ulicach polskich miast stanowi dobitny przykład luk w polskim systemie prawnym w aspekcie kryminalizacji mowy nienawiści, co jest przedmiotem powyższej analizy (zob. pkt 8-9 powyżej). W ocenie Komisarz komunikaty upowszechniane przez takie ciężarówki wpisują się w podręcznikową definicję

---

⁵³ [Raport](#) po wizycie Komisarz w Polsce w dniach 11 - 15 marca 2019 r., CommDH(2019)17, 28 czerwca 2019 r., pkt 96 i 101.

⁵⁴ Pkt 27 wyżej wspomnianego [Zalecenia](#) CM/Rec(2010)5 przewiduje: „Biorąc pod uwagę, że dobro dziecka powinno być sprawą nadrzędną przy podejmowaniu decyzji dotyczących adopcji, państwa członkowskie, których przepisy zezwalają na adopcję dzieci przez pojedyncze osoby, powinny zapewnić, aby przepisy te stosowane były bez dyskryminacji ze względu na orientację seksualną czy tożsamość płciową.”

⁵⁵ Orędzie o stanie UE wygłoszone przez przewodniczącą Komisji Ursulę von der Leyen na sesji plenarnej Parlamentu Europejskiego, 16 września 2020 r.; „Union of Equality: The Commission presents its first-ever strategy on LGBTIQ equality in the EU”, 12 listopada 2020 r., uwagi wiceprzewodniczącej Komisji ds. wartości i przejrzystości Very Jourovej oraz komisarz ds. równości Heleny Dalli.

homofobicznej mowy nienawiści. Komisarz wzywa polskie władze do pilnego wstrzymania ich działalności.

III. Działania służb ścigania i zakazywanie marszów równości

a. Marsze równości

51. Polska bez wątpienia przeszła długą drogę, odkąd w 2005 r. zakazano marszów równości w Warszawie i Poznaniu.⁵⁶ Komisarz odnotowuje, że w 2019 r. w różnych miastach w Polsce – w wielu z nich po raz pierwszy – odbyły się aż 24 pokojowe marsze równości.⁵⁷ Prezydenci takich miast, jak Gdańsk, Płock, Wrocław i Warszawa udzielili marszom swego patronatu. W przeważającej większości przypadków policja prawidłowo chroniła uczestników przed przemocą ze strony kontrademonstrantów. Ponadto policja szybko zareagowała na próbę podłożenia ładunku wybuchowego przed jednym z marszów.
52. Jednakże marsze równości w Polsce spotykały się w ostatnich latach z ponawianymi zakazami oraz szeregiem gwałtownych ataków. Choć w 2018 r. wydano tylko jeden taki zakaz – w Lublinie⁵⁸ – który zresztą został szybko uchylony przez sąd, to również rok później prezydent tego samego miasta wydał zakaz, powołując się na względy bezpieczeństwa, a tą samą drogą poszli prezydenci kilku innych miast.⁵⁹ Ostatecznie sądy uchylły wszystkie takie zakazy. Jednak organizacja marszów nadal spotykała się z krytyką ze strony wysokiej rangi urzędników publicznych. W 2019 r. ówczesny wojewoda lubelski⁶⁰ publicznie oskarżył marsze równości o promowanie „zboczeń, dewiacji i wynaturzeń” oraz „postaw antyrodzinnych, antychrześcijańskich”.⁶¹
53. Taka nienawistna retoryka otwiera furtkę przemocy. Komisarz odnotowuje, że pierwszy w historii marsz równości zorganizowany w lipcu 2019 r. w Białymstoku został brutalnie zakłócony przez agresywnych napastników, którzy wykrzykiwali homofobiczne obelgi i rzucali w uczestników petardami, butelkami, kamieniami i jajkami. Według doniesień prasowych uczestnicy marszu, w tym osoba nieletnia, byli gonieni, napastowani i zmuszani do szukania schronienia. Policyjne oddziały prewencji użyły gazu łzawiącego do rozgonienia napastników i zatrzymały najbardziej agresywnych sprawców.

b. Zatrzymania i traktowanie osób i aktywistów LGBTI

54. Stygmatyzującej retoryce często towarzyszy nękanie i zastraszanie aktywistów LGBTI przez organy ścigania i prokuraturę. W maju 2019 r. w Płocku policja na wiele godzin zatrzymała aktywistkę LGBTI i przeszukała jej miejsce zamieszkania pod zarzutem rozwieszania plakatów przedstawiających Matkę Boską z tęczową aureolą.⁶² W lipcu 2020 r. aktywistce i dwóm innym osobom postawiono zarzut obrazy uczuć religijnych. Podobne zarzuty postawiono aktywistkom LGBTI, zatrzymanym przez policję pod zarzutem zawieszenia w lipcu 2020 r. tęczowych flag na pomnikach w Warszawie.⁶³ Na początku sierpnia 2020 r. jedna z tych aktywistek została ponownie zatrzymana, tym razem pod zarzutem udziału w uszkodzeniu ciężarówki anty-LGBT i poturbowaniu jej kierowcy. Wniosek prokuratury o areszt tymczasowy w obawie przed matactwem został początkowo odrzucony przez sąd, ale po złożeniu odwołania został uwzględniony, a aktywistkę aresztowano i umieszczono w odosobnieniu na dwa miesiące. Ostatecznie została ona zwolniona w dniu 28 sierpnia. Z kolei w październiku 2020 r. policja zatrzymała inną aktywistkę, która sprejem wypisała na budynku Ministerstwa Edukacji

⁵⁶ „Ocena...”, [memorandum](#), op. cit., pkt 52.

⁵⁷ Zob. [lista miast](#), w których odbyły się marsze równości.

⁵⁸ Zob. [tweet](#) Komisarz z dnia 12 października 2018 r., w którym Komisarz z zadowoleniem przyjęła decyzję sądu.

⁵⁹ Do takich miast należą m.in. Kielce, Lublin oraz Rzeszów.

⁶⁰ O którym mowa powyżej w pkt 26.

⁶¹ Zob. [oświadczenie](#) RPO, 26 listopada 2018 r.

⁶² „Activist arrested and house raided after Amnesty International meeting”, Amnesty International, [artykuł](#), 6 maja 2019 r.; „Poland: Arrest Over Virgin Mary’s Rainbow Halo”, Human Rights Watch, [artykuł](#), 8 maja 2019 r.

⁶³ „Poland LGBT protests: Three charged with hanging rainbow flags off statues”, BBC, [artykuł prasowy](#), 5 sierpnia 2020 r.

Narodowej imiona kilkorga niepełnoletnich osób, które odebrały sobie życie wskutek nękania ze względu na orientację seksualną.⁶⁴

55. Przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego, z którymi rozmawiała Komisarz, wskazali, że członkowie społeczności LGBTI tracą zaufanie do polskich służb ścigania. Przywołując konkretne przykłady, wskazywano, że policjanci często ignorują lub lekceważą wagę przypadków przemocy lub mowy nienawiści przeciwko osobom LGBTI, wskutek czego niektórzy członkowie społeczności nie zgłaszają policji naruszeń swoich praw, ponieważ nie wierzą, że policja skutecznie zajmie się skargą, bądź też obawiają się szyderstw i wtórnej wiktyimizacji.
56. W dniu 7 sierpnia 2020 r. w Warszawie, a następnie również w innych polskich miastach miały miejsce spontaniczne protesty przeciwko tymczasowemu aresztowaniu jednej z wyżej wspomnianych aktywistek.⁶⁵ Warszawska demonstracja zakończyła się zatrzymaniem kilkudziesięciu protestujących osób. Jak wynika z raportu⁶⁶ Rzecznika Praw Obywatelskich pełniącego funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (KMPT) w ramach Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie stosowania tortur, wobec niektórych protestujących zastosowano niebezpieczne środki przymusu bezpośredniego, a policja w nieproporcjonalnym stopniu stosowała zakładanie kajdanek. W raporcie wskazano również, że policja poddała wielu zatrzymanych kontroli osobistej, w trakcie której kazano im rozebrać się całkowicie do naga, w niektórych przypadkach wielokrotnie, co stanowiło poniżające traktowanie. W przypadku transpłciowej kobiety, kontrolę przeprowadzić miał funkcjonariusz płci męskiej, mimo że podała ona swoją płć. W raporcie niektóre zastosowane środki określono mianem „poniżających”, zaś w niektórych przypadkach kumulacja dolegliwości wypełniła znamiona „niehumanitarnego” traktowania. Część wniosków z raportu znalazło potwierdzenie ze strony obecnych na miejscu postów, a także w doniesieniach prasowych. Ponadto Okręgowa Rada Adwokacka w Warszawie oraz Krajowa Rada Radców Prawnych wydały oświadczenia krytykujące policję z powodu uniemożliwienia niektórym zatrzymanym kontaktu z prawnikiem.⁶⁷
57. W ocenie komendanta głównego policji, relacji pomiędzy policją a członkami społeczności LGBTI wcale nie cechuje brak zaufania. Jego zdaniem pomimo zaskoczenia natężeniem sierpniowych protestów i zachowaniem niektórych protestujących, którzy wchodzili na dachy radiowozów i uszkadzali sprzęt, działanie policji było pełne szacunku i całkowicie proporcjonalne, przy czym zatrzymano tylko najbardziej agresywnych protestujących. Komendant wskazał, że reakcja policji obroniła się w sądzie oraz została pozytywnie oceniona przez policyjne Biuro Spraw Wewnętrznych, a także przez prokuraturę i Sejm. Komendant podkreślił również, że zgodnie z prawem policjanci są zobowiązani do przeprowadzenia kontroli osobistej każdego zatrzymanego, który ma rozebrać się do naga, by sprawdzić, czy nie ma przy sobie niebezpiecznych przedmiotów, choć wedle wiedzy Komisarz zgodnie z polskimi przepisami jest to jedynie możliwość, ale nie obowiązek. Komendant główny policji przyznał, że istnieje konieczność opracowania nowej procedury dotyczącej postępowania z osobami transpłciowymi w trakcie zatrzymania. Jednocześnie odrzucił raport RPO twierdząc, że opiera się on wyłącznie na rozmowach z zatrzymanymi przez policję i że opublikowano go bez uzyskania stanowiska policji.

c. Wnioski i rekomendacje

58. Komisarz z zadowoleniem przyjmuje fakt, że w ostatnich latach marsze równości w Polsce odbywają się coraz bardziej swobodnie i w sposób niezakłócony. Jednocześnie z zaniepokojeniem odnotowuje, że prezydenci miast coraz częściej zakazują takich marszów pod pretekstem ochrony bezpieczeństwa publicznego, co jest sprzeczne ze spójnym orzecznictwem sądów, które podkreśla odpowiedzialność władz za zapewnienie

⁶⁴ „Aktywistka zatrzymana za napisy na budynku MEN. Przesłuchanie w prokuraturze”, Gazeta Wyborcza, [artykuł prasowy](#), 8 października 2020 r.

⁶⁵ Na przykład w Białowieży, Bydgoszczy, Gdańsku, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Rzeszowie, Tarnowie i Zielonej Górze, zob. „Demonstracje solidarności z Margot i LGBT”, Gazeta Wyborcza, [artykuł prasowy](#), 10 sierpnia 2020 r.

⁶⁶ Zob. [raport końcowy](#) RPO z dnia 7 września 2020 r.

⁶⁷ Okręgowa Rada Adwokacka w Warszawie, [oświadczenie](#) z dnia 9 sierpnia 2020 r.; Krajowa Rada Radców Prawnych, [oświadczenie](#).

bezpieczeństwa uczestników zamiast zakazywania marszów. W ocenie Komisarz ta niepokojąca tendencja może zagrażać stanowiącej filar demokracji i praworządności wolności zgromadzeń, którą władze publiczne każdego szczebla zobowiązane są chronić.⁶⁸ W oparciu o swoje rekomendacje w tej sprawie⁶⁹, Komisarz wzywa polskie władze do zapewnienia, by pokojowe marsze równości mogły odbywać się bez żadnych zakłóceń.

59. Komisarz ze smutkiem przyjęła doniesienia o agresywnych atakach na pokojowych uczestników białostockiego marszu równości w 2019 r. Komisarz wskazuje, że obowiązkiem władz państwowych jest zagwarantowanie każdemu prawa do swobodnego wyrażania poglądów w kontekście zgromadzeń publicznych, jak też ochrona takich zgromadzeń przed każdym, kto chciałby innym tego prawa odmówić. W związku z tym, Komisarz pochwała działania podjęte przez polską policję i z zadowoleniem przyjmuje jasne słowa premiera potępiające przemoc wobec osób uczestniczących w marszu. Komisarz wzywa polskie władze państwowe do zajęcia stanowiska, zgodnie z którym przemoc wobec marszów równości nie będzie tolerowana, a uczestnicy i obserwatorzy będą z determinacją chronieni przed przemocą. Udzielenie oficjalnego patronatu marszom równości to dla urzędników lokalnych jedna z możliwości, by sygnały wsparcia ze strony państwa przełożyły na warunki bezpieczeństwa na miejscu.
60. Komisarz wyraża również zaniepokojenie z powodu licznych relacji dotyczących nękania i zastraszania aktywistów LGBTI w Polsce przez służby ścigania i prokuraturę. W ocenie Komisarz atmosfera polaryzacji i stygmatyzacji, którą sztucznie wytworzono w Polsce, skłoniła wielu członków i sympatyków społeczności LGBTI do zajmowania stanowiska na różne sposoby – w niektórych przypadkach pokojowo, a w innych w sposób bardziej prowokacyjny lub konfrontacyjny. W związku z tym Komisarz z zadowoleniem przyjmuje informację o zwolnieniu z aresztu tymczasowego wyżej wspomnianej aktywistki, za którą z własnej inicjatywy poręczyło wiele osób cieszących się powszechnym szacunkiem. Nie uprzedzając biegu i wyniku toczącego się postępowania, Komisarz jest zdania, że dwumiesięczny areszt tymczasowy aktywistki na wniosek prokuratury stanowił nieproporcjonalny środek, który miał efekt mrozący w stosunku do działaczy na rzecz praw LGBTI w Polsce.⁷⁰ Ogólnie zaś Komisarz wzywa Polskę do pełnej ochrony osób stających w obronie praw osób LGBTI przed wrogością i agresją oraz do umożliwienia im swobodnej realizacji swoich działań.
61. Komisarz w pełni rozumie trudności związane z zadaniem policyjnej kontroli nad zgromadzeniami i protestami w obecnym mocno spolaryzowanym kontekście. Jednocześnie jednak Komisarz wskazuje, że w demokratycznym społeczeństwie zadania wykonywane przez policję wymagają dołożenia wszelkich starań, by zapewnić proporcjonalne stosowanie siły przez służby ścigania w reakcji na protesty. W szczególności Komisarz wzywa polskie władze do podjęcia pilnych i zdecydowanych kroków w związku z zaleceniami sformułowanymi w ostatnim [raporcie](#) na temat policyjnych izb zatrzymań, opublikowanym przez Europejski Komitet do spraw zapobiegania torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (CPT), w którym stwierdzono poważne nieprawidłowości oraz zupełny brak postępów w zakresie fundamentalnych gwarancji chroniących przed złym traktowaniem zatrzymanych przez policję, w tym dotyczących nadmiernego stosowania siły, jak również prawa do kontaktu z adwokatem i lekarzem.⁷¹ Ponadto Komisarz wzywa polskie władze, w tym policję, do pełnego wdrożenia rekomendacji zawartych w raporcie RPO, o którym mowa w powyższym punkcie 56. Na koniec Komisarz zachęca policję do aktywnego kontaktu z organizacjami reprezentującymi ofiary przestępstw będące osobami LGBTI w celu odbudowania wzajemnej współpracy i zaufania, które naruszyć mogły niektóre ostatnie wydarzenia.
62. Komisarz wyraża nadzieję, że zawarte w niniejszym memorandum uwagi, wnioski i zalecenia okażą się przydatne z perspektywy całego polskiego społeczeństwa w namyśle nad tym istotnym tematem, a w szczególności z perspektywy polskich władz w wytyczaniu kierunku

⁶⁸ Zob. np. Europejski Trybunał Praw Człowieka, *Bączkowski i inni przeciwko Polsce* (skarga nr 1543/06), orzeczenie z dnia 3 maja 2007 r.

⁶⁹ „Shrinking space for freedom of peaceful assembly”, [komentarz](#) Komisarz o prawach człowieka, 9 grudnia 2019 r.

⁷⁰ Zob. również [tweet](#) Komisarz z dnia 8 sierpnia 2020 r.

⁷¹ [Raport](#) dla polskiego rządu z wizyty w Polsce przeprowadzonej przez Europejski Komitet do spraw zapobiegania torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (CPT) w dniach od 9 do 16 września 2020 r., Strasburg, 28 października 2020 r., CPT/Inf (2020) 31.

działań na rzecz pełniejszego przestrzegania standardów praw człowieka Rady Europy. Komisarz nadal będzie uważnie śledzić wszelkie zjawiska w obszarze praw człowieka osób LGBTI w Polsce. W tym zakresie Komisarz ma nadzieję na dalszy dialog w polskimi władzami i społeczeństwem obywatelskim.